

Evidencijski broj / Article ID:

18662148

Vrsta novine / Frequency:

Tjedna / Weekly

Zemlja porijekla / Country of origin:

Hrvatska / Croatia

Rubrika / Section:

OTS:

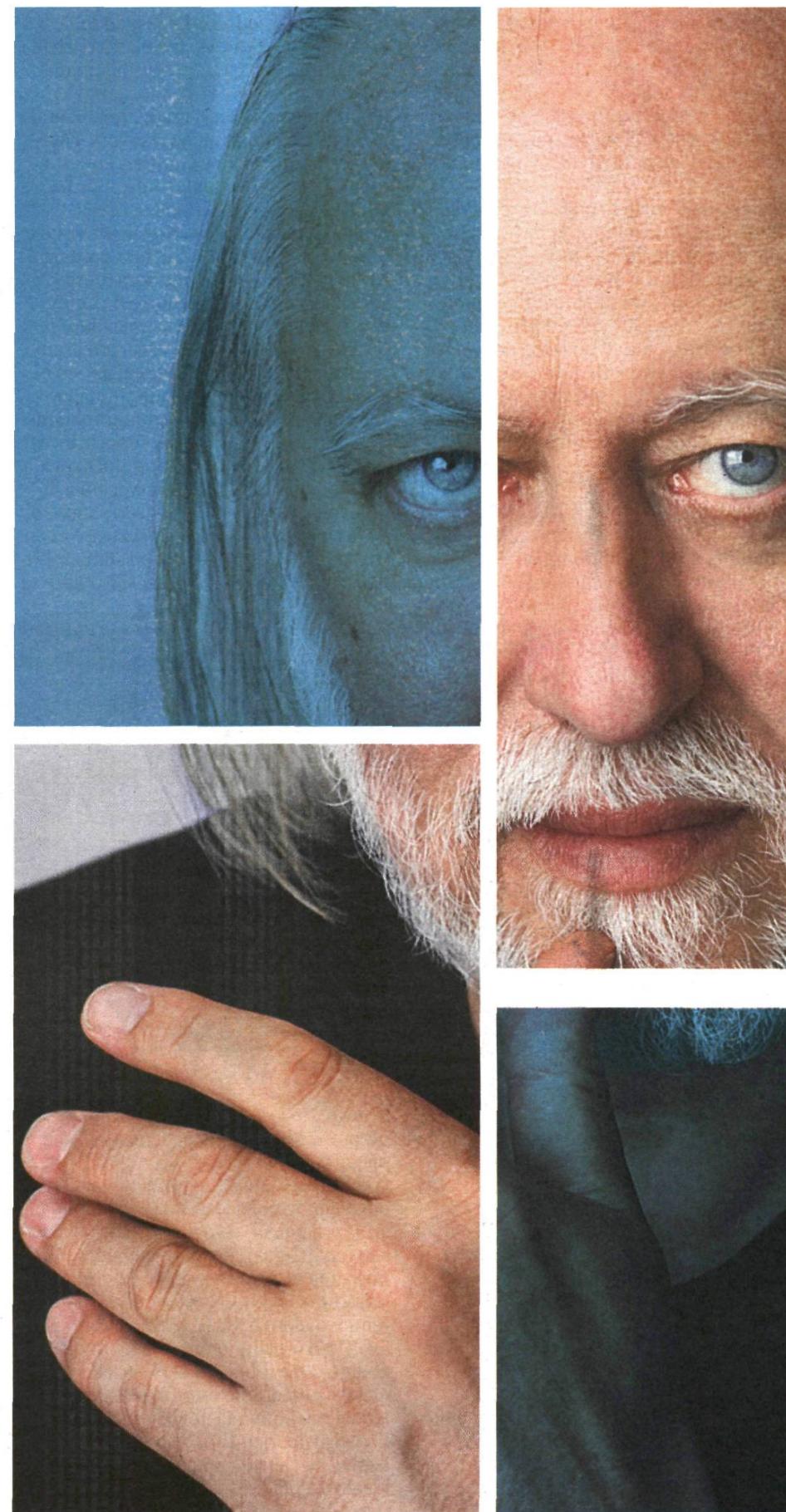

INTERVJU Bookerovac, možda budući nobelovac, slavni mađarski pisac Laszlo Krasznai

Mađarska
Viktora
Orbana je,
nažalost,
moja
zemlja, ali
ne i moja
domovina

Razgovarao:
DARKO VLAHOVIĆ

S velikim redateljem Belom Tarrom snimio sam pet filmova i dao mu sve što sam imao, surađivao sam i s legendarnim Allenom Ginsbergom. On je bio veliki pjesnik. Obožavao sam njegovo zavijanje. Jako je dobro zavijao...

66 EXPRESS | Magazin | petak, 7. lipnja 2019.

Evidencijski broj / Article ID:

18662148

Vrsta novine / Frequency:

Tjedna / Weekly

Zemlja porijekla / Country of origin:

Hrvatska / Croatia

Rubrika / Section:

OTS:

Taj gost je FEKP-a, a s nama razgovara o idealima komunizma, današnjoj Mađarskoj...

Uvod u intervjuu
pisan je u stilu Laszla
Krasznahorkaija

Ne znamo više ni kako se zove, ni u jednom suvremenom dokumentu po piše da joj je ime Alhambra..., početak je tako tipične, gargantuanski proširene beskonačne rečenice slavnog mađarskog pisca Laszla Krasznahorkaija, kojom taj bookerovac, možda budući nobelovac, otvara priču "Udaljena punomoć" iz zbirke "Seiobo je bila tamo dolje", priču o glasovitoj palači-tvrdavi koja i danas nadvisuje staru gradsku jezgru andalužske Granade, a ta Krasznahorkajeva rečenica, prepuna meandara i skrivenih rukavaca, eruditskih digresija i tegobnog humora, završava tek nakon 22 stranice, zaključujući priču o slavnoj gradevini i ostavljući čitatelja općinjenim i pomalo zbumnjim, baš kao i fikcionalnog posjetitelja Alhambre: "...jer kao da ga je ipak zapuhnuo blagi, neželjeni dašak spoznaje, pa hodajući prema izlazu kao da već naslućuje kako Alhambra ne nudi saznanje da ne znamo ništa o Alhambri, već ni ona sama ne zna ništa o tome neznanju, jer ni to neznanje ne postoji", knjige danas 65-godišnjeg Krasznahorkaija nisu namijenjene za čitanje na plaži - čitanje njegovih romana, "Rat i rat" i "Melankolija otpora", ili zbirki labavo povezanih priča "Svijet ide dalje" i već spomenute "Seiobo je bila tamo dolje", traži - upravo zahtijeva - tišinu radne sobe ili vikendice na osami, Krasznahorkajevu eruditsku pisanje, protkano povjesnim, društvenim i kulturnim aluzijama, također od čitatelja traži apsolutnu koncentraciju i određenu razinu obrazovanja, ali konačna nagrada kojoj se može nadati svaki dovoljno uporan ljubitelj književnosti, ono spokojno zadovoljstvo koje osjetimo kad zaklopimo zadnju stranicu, proporcionalna je uloženom trudu, jer "Tko kroči u njegov pripovjedački svijet bezdana, plaća visoku cijenu - ali gotovo je uvijek bogato nagraden", kako je napisao jedan kritičar, a samom Krasznahorkaiju ne nedostaje literarni nagrada i kritičarskog obožavanja: dobitnik je niza mađarskih i međunarodnih književnih priznanja, među kojima je najvidljivija nagrada Man Booker International koju je dobio prije četiri godine, smještena na polici odmah pokraj zasad praznog mesta namijenjenog književnom Nobelu, a od prvog romana objavljenog 1985. godine, ipak konvencionalnije pisanih 'Sotonskog tanga', Krasznahorkai je nailazio gotovo isključivo na hvalospjeve kritičara, nazivali su ga 'jednim od velikih izumitelja novih oblika književnosti', 'promatračem oštra oka i virtuzom jezika koji ispostavlja račun često absurdnoj stvarnosti i ismijava je', 'najvećim piscem današnjice', pa čak i 'filozofskim utemeljiteljem našega svijeta', jer legendarna je i njegova suradnja s redateljem Belom Tarrom, s kojim je snimio pet filmova, jedan cjenjeniji od drugog, a zahvaljujući njegovu hrvatskom izdavaču, nakladničkoj kući OceanMore, i prevoditeljicama Lei Kovacs i Viktoriji Šantić, sjajni prijevodi većine Krasznahorkajevih djela dostupni su na hrvatskom, a sam pisac bio je "dostupan" i hrvatskim čitateljima ovaj tjedan kao gost 18. izdanja Festivala europske kratke priče (FEKP), no dogovarajući tim povodom razgovor s njim, autor ovog intervjua nudio se da će njegovi odgovori ipak biti kraći od 22 stranice - i ta su očekivanja u potpunosti ispunjena: Krasznahorkai je kratkim rečenicama za čitatelje Expressa otkrio što misli o današnjoj Mađarskoj Viktoru Orbani, je li ikad povjeroval u ideale komunizma, kakav je dojam na njega ostavilo putovanje po Dalmaciji i, ostajući vjeran metaliterarnoj ironiji, što je najviše volio kod svojega prijatelja, legendarnog bitnika Allena Ginsberga.

Express: Svoje formativne godine provodili ste u komunističkom sustavu, a u ranijim intervjuima rekli ste da ste podrijetlom iz 'izrazito buržoaske' obitelji i da ste se kao mladi čovjek morali pobuniti protiv tih buržoaskih konvencija. Tad ste odlučili živjeti među pripadnicima najnižih slojeva društva. U kojem je smjeru išla ta vaša pobuna? Znači li to da ste kao tinejdžer povjerovali u ideale komunizma?

O, ne, ne, ne! Razlog mojoj takozvanoj 'pobuni' bio je taj što sam u to vrijeme previše čitao Dostoevskog. Živio sam s njegovim likovima, koji su tako postali moji životni suputnici. Vjerovao sam da nikad nisam sam, jer je kraj mene uvijek, na primjer, princ Miškin. On je uvijek imao jako važnu ulogu u mojem životu. Poslije sam pak čitao previše Kafke. Sve u svemu, otisao sam živjeti među najniže slojeve mađarskoga društva jer sam smatrao da život ima dostojanstva samo ako ga živimo s obespravljenima. Na mene je duboko utjecala Simone Weil...

Express: U vašim knjigama česti su motivi odlazaka i dolazaka, povratka kući. Odrasli ste u gradiću na krajnjem jugoistoku Mađarske, živjeli ste na raznim mjestima diljem Mađarske i svijeta, a trenutačno živate u ruralnoj kući u brežuljkastom kraju nedaleko od Budimpešte. Gdje je vaš dom? Koje mjesto osjećate kao svoj dom kojemu biste se mogli vratiti?

Ja nemam dom. Boravim u različitim mjestima na Zemlji, u Kyotu, Berlinu, New Yorku, Beču, Trstu i nedaleko od Budimpešte.

Nastavak na sljedećoj stranici

petak, 7. lipnja 2019. | Magazin | EXPRESS 67

Evidencijski broj / Article ID:

18662148

Vrsta novine / Frequency:

Tjedna / Weekly

Zemlja porijekla / Country of origin:

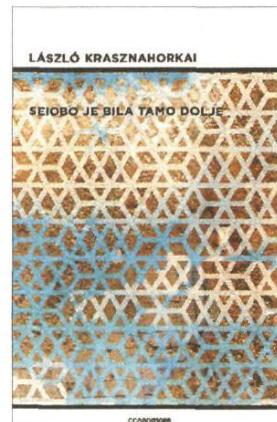
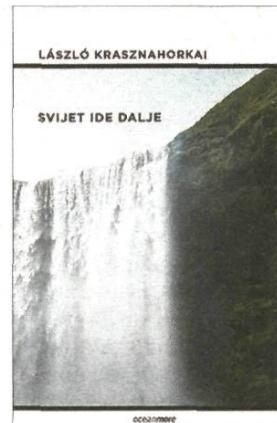
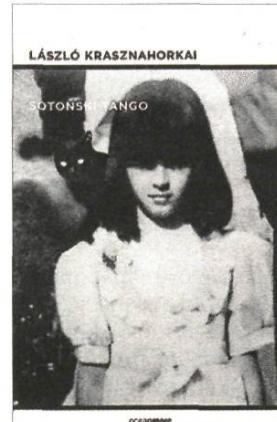
Hrvatska / Croatia

Rubrika / Section:

OTS:

INTERVJU Mađari su većinom vrlo deficitarni u glavi. Od takozvanog herojskog, mora

Svoj sam dom izgubio kad sam imao 18 godina i od tada ga nisam želio ponovo pronaći. Čovjek može samo jednom izgubiti dom. Dom nikad više nije moguće ponovno pronaći.

Express: Nakon pada komunizma

1989. godine, Madarska je - kao i druge srednjoeuropske bivše komunističke zemlje - prihvatala ideje zapadne liberalne demokracije, ideje otvorenosti prema različitostima i poštovanja ljudskih prava. Međutim, posljednjih godina u Mađarskoj jačaju konzervativizam i nacionalizam. Premda je taj trend uočljiv diljem Europe, čini se da je osobito jak u Orbanovoj Mađarskoj. Kako objašnjavate taj povratak iz liberalizma u konzervativizam? Je li Mađarska Viktor Orbana ona prava Mađarska? Je li to vaša Mađarska?

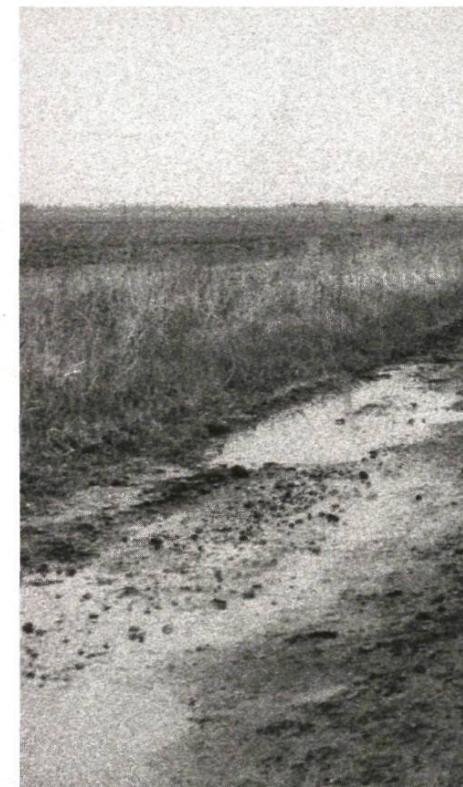
Mađari su većinom vrlo deficitarni u glavi. Od takozvanog herojskog, moralnog mađarskog karaktera lavljeg srca nije ostalo ništa. Danas su tamošnji ljudi - polovica ili više od polovice populacije - poput marioneta. Marionete su kukavice koje nisu u stanju same odlučivati o vlastitoj sudbini. Vjerujem da to novom režimu omogućuje da čini s ljudima što god želi. Mađarska Viktor Orbana NAŽALOST je jako stvarna zemlja. Nemam nikakvih iluzija. I, NAŽALOST, to je moja zemlja. Ali ne i moja domovina.

Express: Vaši romani i kratke priče su stilski i žanrovske različiti, a jedino što se provlači kroz sva vaša djela je osjećaj melankolije, beznada svijeta koji se ciklično ponavlja, crnog humora. Bi li László Krasznahorkai pisao kao što piše da se rodio u nekoj drugoj kulturi?

Ne, vjerojatno ne bi. Ali ja jesam Mađar, napisao sam što sam napisao, i to ne mogu nikako promjeniti. NAŽALOST.

Express: S velikim redateljem Belom Tarrom snimili ste pet filmova. Jednom ste rekli da je vaš odnos, odnos dvojice prijatelja. Možete li nam opisati kako je izgledala vaša suradnja? Koliki je vaš udio u Tarrovim filmovima?

Dao sam mu sve što sam imao. Romane, naslove, likove, situacije, priče, okolnosti, imena, sliku prirode ljudskih bića... Od toga je napravio izvrsne filmove. Sretan sam s tim. Pomogao sam mu da vidi drugačiji pogled na svijet, razotkrio sam mu senzibilitet našega univerzuma, ljudskog dostojanstva i čovjekova pada. On je duhoviti cinik. Razumio je moj svijet, ja sam razumio njegov. Iz onoga što sam mu dao, on je mogao - sa mnom, Mihalyjem Vigom, svojom ženom Agnes i još nekim svojim prijateljima - sagraditi novi film.

Ili barem film u kojem možeš vidjeti svijet koji smo od svega toga stvorili.

Express: Uz 'Sotonski tango', vjerojatno najpoznatiji film nastao u toj suradnji je 'Torinski konj', koji je 2011. dobio Srebrnog medvjeda na Berlinaleu. Tad ste rekli da je to vaš zadnji zajednički film i to ste obećanje zasad održali. Zašto ste to odlučili? Ni Tarr od tada nije ništa snimio.

U vrijeme dok smo snimali 'Čovjeka iz Londona', imao sam osjećaj da smo došli do točke na kojoj treba završiti. Rekao sam mu to, razumio je. Tražio je samo da napravimo posljednji zajednički film. Htio je da se oprostimo.

'Torinski konj' je naš OPROŠTAJ. To je bila zajednička odluka. Nakon filma o Posljednjem sudu što smo drugo mogli učiniti?

Express: Blisko ste surađivali s još jednim velikanom, legendarnim američkim pjesnikom Allenom Ginsbergom. Živjeli ste u njegovu newyorškom domu. Kakav je bio vaš odnos? Rekli ste da vam je pomagao tijekom rada na romanu 'Rat i rat'. No čini mi se da vaše djelo nema puno poveznica s bitničkom filozofijom. Gdje ste se pronašli vi i Ginsberg?

On je bio vrlo mudar čovjek. Veliki pjesnik. Umjetnik. Obožavao sam njegovo zavijanje. Jako je dobro zavijao... Za mene je to bilo dovoljno da ga volim i cijenim. Kad je umro, izgubio sam jednog jako važnog prijatelja.

Evidencijski broj / Article ID:

18662148

Vrsta novine / Frequency:

Tjedna / Weekly

Zemlja porijekla / Country of origin:

Hrvatska / Croatia

Rubrika / Section:

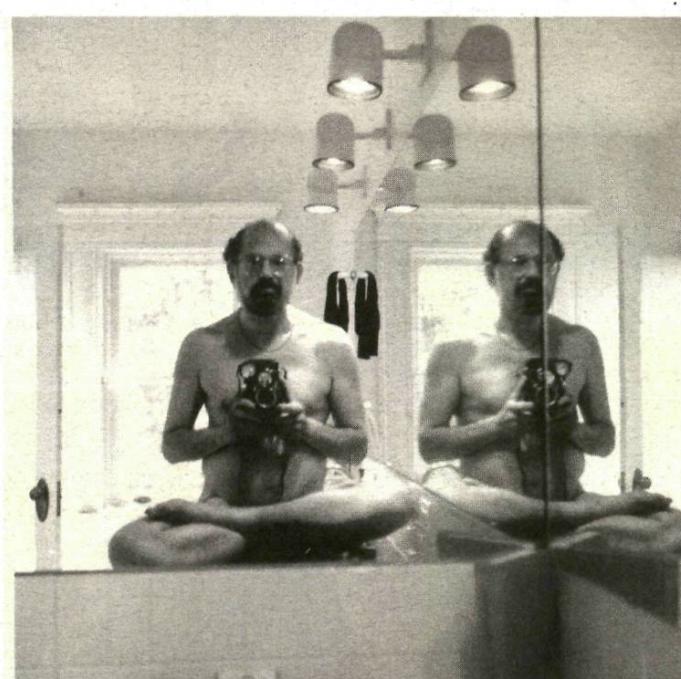
OTS:

mađarskog karaktera lavljeg srca nije ostalo ništa. Danas su tamošnji ljudi marionete

Prizor iz filma
'Sotonski tango'
(gore)

Kad je Ginsberg
(desno) umro,
izgubio sam
jednog jako
važnog prijatelja

Express: U Hrvatskoj boravite kao gost 18. FEKP-a. Na festivalu ste predstavili najnoviju knjigu nastalu tijekom putovanja po Hrvatskoj, odnosno Dalmaciji. Koliko poznajete Hrvatsku? Koliko poznajete hrvatsku književnost?

Hrvatsku ne poznajem osobito dobro. Ono što sam dosad vidoio od ove divne zemlje uvijek je na mene ostavljalo dubok trag. Osobito ovdašnja priroda. Nisam dobro upoznat s hrvatskom knji-

ževnošću, znam samo nekoliko pisaca i pjesnika - izvanrednih umjetnika! U Hrvatskoj sam prepoznao Staru Grčku. Slijedio sam tragove Homera i Odiseja i Kalipso. Pustio sam da me odvedu nekamo, i neko vrijeme nisam imao pojma kamo idem... Kad odjednom, ugledam Kalipsinu pećinu. Odmah sam znao da sam na pravome mjestu. Bio sam očaran. Odmah sam zavolio čitavu zemlju, Hrvatsku, Dalmaciju. Jer

Dok sam živioiza
'Željezne zavjese',
nikad o tome
nisam razmišljaо
kao o životu
iza 'Željezne
zavjese', nego
sam imao duboko
uvjerenje da živim
u svijetu

sam odjednom shvatio da je Hrvatska, Dalmacija, TAKO bogata...

Express: Imate iskustvo životaiza
'Željezne zavjese'. U jednostranačkim
sistavima umjetnost je bila važan
mekhanizam širenja prostora slobode,
otpora jednoumlju. Danas živimo
u formalno slobodnom društvu u
kojem jedinu cenzuru provode sile
tržišta. Može li se reći da je u da-
našnjem konzumerističkom svijetu
kultura, osobito književnost, izgubila
na važnosti? 'Sotonski tango' danas
možda ne bi imao istu snagu koju je
imao 1985. godine.

Mislim da je 'Sotonski tango' jednakobitan danas kao i prije. Sudbina nekog
djela ne ovisi o aktualnoj - osobito
ne aktualnoj političkoj - situaciji. Ili
aktualno meni nije uopće bitno. Dok
sam živioiza 'Željezne zavjese', nikad
o tome nisam razmišljaо kao o životu
iza 'Željezne zavjese', nego sam imao
duboko uvjerenje da živim U SVIJETU
- i mislim da je to i bilo istinski tako.
Upravo zbog toga nikad nisam mislio
da bi moja djela morala govoriti nešto
o aktualnim okolnostima. Ne! Želio
sam stvarati djela koja se bave ljudskim
stanjem.

Express: Koliki utjecaj uopće može
imati književnost na društvo? Osobito
intelektualna i hermetična djela poput
vaših?

Hermetična djela ne postoje u smislu
da hermetična djela nemaju utjecaj na
društvo. Nitko nema slobodu tvrditi
da ljepota nema utjecaja. Ali, naravno,
utjecaj ljepote ima vlastite procese
zahvaćanja pripadnika nekoga društva.
Uvijek postoji trenutak u kojemu lje-
pota nalazi svoju žrtvu. To nije pitanje
sreće, nego vremena. Svi mi imamo
priliku postati takvom žrtvom.

petak, 7. lipnja 2019. | Magazin | EXPRESS 69